

Oponentský posudek disertační práce ThLic. Mgr. Lenky Makovcové Demartini

Bedřich Vašek a „křesťanská sociologie“ v kontextu formování sociální nauky Církve v první polovině 20. století. Implikace pro 21. století

Předkládaná disertační práce je pohledem do dějin české teologie a zabývá se postavou Bedřicha Vaška působícího v první polovině minulého století na olomoucké teologické fakultě. Vašek patřil mezi nejvýraznější osobnosti předkoncilní křesťanské sociální etiky u nás a už jen pro znalost dějin české teologie je péče doktorandky o intenzivnější nasvícení jeho teologického myšlení bezpochyby třeba uvítat. Tomuto tématu se věnuje zvláště v 5. a 6. kapitole. V dalších částech se myšlení B. Vaška snaží zasadit do kontextu sociálního učení církve v době jeho aktivního působení a zároveň věnuje pozornost tématu vzniku křesťanské sociologie obecně. V závěru se zaměřuje na porovnání jeho myšlení s novodobou podobou křesťanské či katolické sociologie.

Představení sociálního učení církve pro zařazení teologického myšlení Bedřicha Vaška dává smysl, přesto je škoda, že se Lenka Makovcová Demartini neopírá v této části (kap. 2 a 3) o širší množství literatury. V této dlouhé části (celkem přes 70 stran) je vedle odkazů na samotné církevní dokumenty množství použité sekundární literatury přehledné (a mělo by být širší). Recepce např. téměř referenční knihy editora Kennetha Himese OFM „Modern Catholic Social Teaching: Commentaries and Interpretations“ by bezpochyby pomohla stručný přehled dále diferencovat a pevněji zakotvit (knihy je k dispozici i v naší fakultní knihovně).

Životopis Bedřicha Vaška je poněkud nezvykle zařazen do 4. kapitoly pojednávající o začátcích křesťanské sociologie. Životopis se opírá o pramenné bádání, měl by ale být v poznámkovém aparátu podrobněji opatřen odkazy na zdroje, z nichž doktorandka v této části vychází. V následných dvou kapitolách, označených nezvykle „Křesťanská sociologie Bedřicha Vaška I.“ a „Křesťanská sociologie Bedřicha Vaška II.“, je představeno Vaškovo teologické myšlení. Části, na něž jsem se pro své oborové zaměření zvláště těšil, mi ale bohužel připravily několik zklamání: Hned v úvodu mě zarazila ostrá kritika sociologie, mj. slovy: „Metodické odmítnutí etiky v sociologii nerespektuje duchovně-tělesnou jednotu člověka a racionální princip, který tuto jednotu člověka formuje a dává mu schopnosti lidsky jednat...“ (s. 160) Není tato kritika příliš příkrá? Můžeme od sociologie očekávat, že bude sociální etikou? Následuje představení teologického myšlení Bedřicha Vaška. Autorka se zaměřila na jeho monografie z let 1919, 1924, 1936 a 1948 a dále na trojdílné přehledové pojednání křesťanské sociologie/křesťanské sociální etiky (vydané v letech 1929 až 1933). Překvapivě není zohledněna další publikační činnost autora, jeho články apod. Ani v závěru textu se bibliografie autora neobjevuje, takže se zvědavému čtenáři klade mnoho otázek: Proč nebyly Vaškovy články při představení jeho teologického myšlení zohledněny? Jde o všechny monografie, které autor vytvořil? Dále: Představení Vaškova teologického myšlení by mělo být více analyzující a strukturovanější, v této podobě se jedná spíše o – místy podrobné – poznámky, příp. shrnutí z četby vybraných monografií (či jejich částí) s řadou odkazů na primární zdroje, přičemž ale ne všechny jsou precizně opatřeny odkazem v poznámce pod čarou na citované místo. Nápomocné by bylo, pokud by autorka analýzu systematizovala např. podle konkrétních témat. Některá hodnocení se mi zdají dost ‚rychlá‘, např. s ohledem na první představovanou knihu autorka hovoří o „poměrně přesných analýzách“ (186). O co přesně se toto hodnocení opírá?

Šestou kapitolu Lenka Makovcová Demartini otevírá slovy: „Volbou pro další dvě předkládaná díla v rámci této kapitoly je jednak pokračování v diachronním průřezu autorových děl, ale současně ale také jejich explicitně etický charakter“ (201). Co se tím myslí? Díla představená v předcházejících dvou kapitolách neměla (explicitně) etický charakter? Nebo jiné publikace, které zde nejsou představeny, nemají etický charakter, a proto zde nejsou tematizovány? Část 6.3. „Strukturované shrnutí křesťanské sociologie Bedřicha Vaška“ některé body shrnuje, třebaže tu a tam (s. 234n) se vyskytující komplikované formulace orientaci trochu znesnadňují. Na tomto místě bych se chtěl zeptat: Byl Bedřich Vašek opravdu „jedním z nejvýznamnějších představitelů nejen v našem prostředí“ (235), tedy teologem s mezinárodním významem?

Sedmá kapitola s názvem „Křesťanská sociologie v nových kontextech“ začíná pasáží o pokoncilním vývoji sociálního učení církve. Tato část (7.1) je dle mého soudu v práci nejen zbytná, ale především v předložené podobě obsahuje řadu nedostatků. Některé lze přičíst překlepům (citace na s. 241, pozn. 551 – nemá být *Mater et magistra* čl. 2; pontifikát Jana Pavla I. spadá do roku 1978, nikoli 1878), některé jdou ale dále: Když jsou životopisná data papežů uváděna (v daném kontextu nejsou nutná), měla by být odpovídající skutečnosti (u Pavla VI. jsou nicméně uvedena data narození a úmrtí Jana Pavla I.). Dialog s pravoslavnou a anglikánskou církví je přesněji dialogem ekumenickým (nikoli mezináboženským). Místo vyjmenování různých dokumentů papežů by zde měla být koncentrovanější pozornost věnována sociálnímu učení církve. Polemizoval bych s tvrzením autorky, že Jan Pavel II. je hlavně filozofem a jeho nástupce v papežském úřadě pracuje „s mnohem výraznějšími teologickými důrazy“ (247). Sociální učení Jana Pavla II. je známo právě výraznými a nepřehlédnutelnými teologickými akcenty (mj. teologické odůvodnění lidských práv; teologie a spiritualita práce v encyklice *Laborem exercens*; spojení struktury hříchu a mnohé další), opakovaně je tato skutečnost zdůrazňována v odborné literatuře. Zde bych se chtěl zeptat, o jaký zdroj autorka tuto kontrapozici mezi Janem Pavlem II. a Benediktem XVI. opírá.

Následuje zajímavá sonda do novodobé křesťanské/katolické sociologie, která je uvedena dlouhým citátem ze studijní opory „Úvod do sociologie“ pro studenty Univerzity Hradec Králové [sic!]. Postupuje přitom (opět) tak, že podrobně představuje jednu knihu a dva články. Tato část působí dojmem, že je šita horkou jehlou. Opakovaně se objevuje spojení „Catholic Social Taught“ namísto správného „Catholic Social Thought“ nebo na s. 256 je odkázáno na část 7.2.5, kterou v práci nenacházíme. Následuje prezentace knihy Josefa Mikuláška a pak díla Tomáše Bahounka OP. Zvláště jsem se pozastavil nad nekritickým a veskrze pozitivním hodnocením publikace Tomáše Bahounka. Mnohem spíše než o originální a fundovanou syntézu je jeho kniha na prvním místě dokladem, že autor pevně setrvává v předkoncilní teologii se snahou o vytvoření uzavřeného systému *doctrinae socialis*. Bahounkovy formulace jsou nezdědka velmi problematické, např. v bezprostřední blízkosti citátu, který autorka uvádí na s. 297 své disertace, používá Bahounek pojmy „biofilie v Kristu“ a „nekrofilie mimo Krista“... Rozhodně by mě zajímalo podrobnější představení „rozsáhlého seznamu použité literatury s renomovanými autory z oboru teologie a sociologie“, o nichž autorka v disertaci hovoří, a to, jak korektně s těmito zdroji Bahounek pracuje.

Moje závěrečná otázka se týká novodobé či současné katolické sociologie: O jak významné hnutí se jedná? Nedokážu posoudit, zda oddělení pojmů „křesťanská sociologie“ a „křesťanská sociální etika“ bylo u Bedřicha Vaška analyticky tak ostré, faktem ale je, že v prvních desetiletích terminologie stran této teologické disciplíny nebyla vyjasněná. Také první katedra křesťanské sociální etiky v německých zemích v Münsteru nesla (a doposud nese) název

„Křesťanská sociální vědy“. Jedna poznámka k bibliografickým údajům: Články z pera D. Červenkové a M. Vogta nepocházejí z časopisu Teologické texty, ale z časopisu Salve (2/2021).

Závěr:

Disertační práce ThLic. Mgr. Lenky Makovcové Demartini nabízí informativní, doposud patrně nejpodrobnější vhled do teologického myšlení Bedřicha Vaška a v tomto ohledu představuje přínos. Je nicméně škoda, že dané téma nebylo zpracováno analytičtější a sevřenějším způsobem a že práce obsahuje výše uvedené nedostatky, které zpracování důležité kapitoly dějin české teologie ubírá na kvalitě. Práci přesto k obhajobě doporučuji za předpokladu, že se doktorandka s uvedenými připomínky během obhajoby úspěšně vypořádá.

5. září 2022

ThLic. Petr Štica, Th.D.